

Два гледишта о једном рату*

Др Тодор Мирковић

У војној штампи Сједињених Америчких Држава много се пише о агресији НАТО-а на СР Југославију, с тим што се она не назива тим именом, већ најчешће: „ваздухопловна кампања“, „бомбардовање“, „операција заједничких снага“ итд. Просторне димензије те „кампање“, или „операције“, сужавају се на подручје Србије, а често само на Косово и Метохију. „Противник“ у том рату „били“ су једино Срби – „српска војска“.

Као после сваког рата, и у овом случају аутори покушавају да извуку неке закључке на основу којих би се тражили путеви за даљу изградњу војне доктрине и политике развоја оружаних снага Сједињених Држава. Позивају се на класике војне мисли који су сагледавали рат у све три димензије, као и оне који су ваздухопловној сили придавали апсолутну моћ и способност постизања главног ратног циља – наношење пораза противнику или потчињавање његове воље властитим интересима и потребама. Понекад излазе из оквира војних аспеката рата да би ушли и у политику, нарочито када покушавају да објасне разлоге и циљеве уласка САД у тај рат.

У чланку *О Косову* аутор, потпуковник морнаричко-десантне пешадије САД Брентли Смит, наставник у Школи за амфибијске операције, анализирао је искуства из рата „на Косову“ с извесним критичким освртом на схватања неких теоретичара о поукама из тог рата. Други чланак, аутора Нормана Фридмана, под насловом *Да ли је Косово путоказ за будуће?* такође се односи на искуства из употребе америчких снага и средстава у том рату и тражи одговор на питање да ли ће САД сличне ратове и на сличан начин водити и убудуће, тј. на почетку новог века.

О Косову

На почетку свог коментара о Косову Брентли Смит се позива на Фон Клаузевица и његово дело *О рату*, у којем је, како каже аутор,

* Приказ два чланка објављена у теоријском часопису Ратне морнарице САД „Proceedings“ (јануар 2000): Brantley Smith, *On Kosovo*, и Norman Friedman, *Was Kosovo Future?*

дат водич за анализу сваке врсте рата, па и рата какав је вођен на Косову. Задржава се на појмовима *центар гравитације* и *критичка рањивост*, као изворима моћи и њеним носиоцима, који су, истовремено, и главни ратни циљеви, као и на томе како су ти појмови схваћени у планирању и извођењу агресије САД и НАТО-а на СР Југославију. О томе аутор каже: „Неограничена могућност анализе сукоба коју нам пружа дело *О рату* Карла фон Клаузевица актуелна је и данас; релевантно је за анализу и таквог рата који не личи на рат 19. века какав је био овај управо завршени. Пошто су војни професионалци, новинари, историчари и тактичари у фотељама почели да проучавају оно што се недавно догодило на Косову, зашто се догодило, како је рат вођен и какве се поуке могу извући за убудуће, добро је сетити се онога што је Фон Клаузевиц говорио. Његове мисли могу нам помоћи да извучемо неке вредне поуке и да избегнемо погрешне.

„Обновљеним позивањем на Клаузевица почетком и средином осамдесетих година (20. века) настављено је усмеравање војних руковођаца и историчара на начин изучавања рата, стратегије и политике. Међу фундаменталним концептима Клаузевице мисли су центар гравитације и критична осетљивост/рањивост. Центар гравитације Клаузевиц дефинише као главног покровитеља целокупне моћи или оно из чега произилази снага једне земље и њене војске, док је критична рањивост она слабост која води директно или индиректно уништењу или неутралисању центра гравитације. С временом, интерпретација Клаузевица је дозволила могућност да једна земља или војска може да има неколико центара гравитације, а да бисмо је поразили или потчињили нашој вољи морамо да нападнемо њене слабости.

„Центри гравитације и критичне рањивости постоје на сва три нивоа ратне вештине: стратегијском, оперативном и тактичком нивоу. На стратегијском нивоу, када су у питању амерички центри гравитације, то су, на пример, индустријски капацитети, технолошка супериорност или воља америчког народа да се бори за интересе Сједињених Држава. На оперативном нивоу или на нивоу једног војишта говори се о способности командовања и управљања (C^2), међузаменљивости (компоненти сложених система оружја, на пример), логистици, маси и ватреној моћи. На тактичком нивоу може да се говори о степену обучености, дисциплини, циклусу доношења одлука и темпу, као и о ватри и маневру.“

После објашњења појмова центар гравитације и критична рањивост аутор поставља питање да ли се све то односи и на недавно уплитање НАТО-а у балканске послове. У одговору на то питање, поново се позива на Фон Клаузевица и сужава проблем на „стратегијски и тактички ниво рата“. Можда је, сматра Смит, пре тог рата у Пентагону или у Државном секретаријату био неки штабни официр (официр задужен за одређену земљу) или регионални експерт (референт за тај регион у Секретаријату) који је у вези са СФР Југославијом, на стратегијском нивоу, закључио да је центар гравитације био Слободан Милошевић и његова контрола медија и војске. Можда је тај исти ана-

литичар закључио да је најрањивија била воља српског народа да подржи владу и њену политику према Косову. То је, под претпоставком да је тачно, чинило савршено разумном стратегију предузимања обимног бомбардовања, тј. разарања базичне државне инфраструктуре и економске базе земље како би се народ окренуо против владе и приморао Милошевића да измени своју политику и повуче српску војску са Косова. То је управо и учињено, а имало је и историјску подлогу. Наиме, Влада САД, под притиском властите јавности, одустала је од војног ангажовања у рату у Вијетнаму и повукла своје снаге.

Бомбардовање које су предузеле снаге НАТО-а, према аутору, било је ултимативно и њиме је Слободан Милошевић приморан да се договори с НАТО-ом о повлачењу својих снага из Косова. Тиме је потврђена класична мудрост, уколико се у томе не види и аномалија, јер су засигурно постојали и други чиниоци који су утицали на доношење такве одлуке. Будући да је привреда већ била осакаћена, Милошевић није могао дуго да подноси свакодневна разарања земље. Српски народ, каже аутор, очигледно, не би могао дуго да подноси патње које су му наметнуте због Милошевићеве владавине, а и разбијена опозиција је била почела да се уједињује око заједничких интереса, па је „могла да се покаже као озбиљна опасност за српског председника да јој је омогућено да се кристалише“.

Тако је било на стратегијском нивоу, тврди аутор, док тактички ниво коментарише на следећи начин: „Пошто је рат добијен, онда се свакако може претпоставити да је НАТО добио и битке“. Међутим, коментарише даље аутор, на Косову није било битака, нити тактичког ангажовања Северноатлантског пакта. Изузетак су биле борбе између тзв. Ослободилачке војске Косова и српских снага, као и између српске противваздушне одбране и авиона Пакта. Српске снаге, које су напуштале Косово по наређењу Слободана Милошевића, нису биле поражена војска. Оне су биле фрустриране зато што им није било дозвољено да се боре против снага НАТО-а на свом терену, под властитим условима и у властитом дворишту.

„Шта све то значи и како да користимо те анализе за будући рат, за извлачење правилних поука или за прежвакавање погрешних?“, пита се аутор и закључује да поборници ваздухопловне силе „извлаче опасне закључке с Косова о ефикасности дејства ратног ваздухопловства у одсутности копнених снага“. Међутим, успех ваздухопловних и поморских снага (авијација базирана на мору и крстареће ракете лансиране са бродова) у том случају, каже аутор, „опасно је обмањујући“. Он се позива на прве анализе Ратног ваздухопловства Велике Британије, према којима седамдесет осмодневно бомбардовање није нанело скоро никакве штете српским снагама на Косову. Када је бомбардовање обустављено, Милошевић је располагао завидном војном силом на Косову и у централној Србији – снагама које су биле у стању да нанесу тешке губитке и које би се показале као уважен противник снагама НАТО-а да су употребљене: „да су оне употребљене и придружиле се

горком рату на копну, воља српског народа за отпором не би била сломљена“.

Из рата на Косову, према аутору, могло би да се изведе још неколико погрешних закључака: да се рат може добити само помоћу ваздухопловне силе; да се рат може добити само стратегијским бомбардовањем; да се ратови могу водити (и добијати) без властитих губитака и да су оружја прецизног дејства лек за све болести. „Сваки рат је јединствен“, каже аутор, „са својим властитим носиоцима, карактеристикама, стратегијским и политичким околностима. Корени и извори узрока сваког рата могу да се нађу у економским, верским и другим разликама појединих држава. Због тога, сваки сукоб мора да се анализира – како пре настајања, тако и после завршетка – са становишта чврсте историјске основе, али и у оквиру његовог специфичног контекста. Рат није наука и један хотимичан противник често може да учини нешто неочекивано“, каже аутор.

Аутор се осврће на искуства из рата у Персијском заливу, вођеном 1991. године, у којем су први пут масовно коришћена прецизно вођена оружја: „Накнадно смо утврдили да прецизно вођена оружја, мада веома ефикасна, нису била перфектна. Циљеви су промашивани. Проузроковане су колатералне штете; убијани су људи који нису били ангажовани у борби, а били су уобичајени и обавештајни пропусти. Прецизно вођена оружја иду тамо где им се каже да иду; она не могу да разликују амбасаду од војног командног места“. Да би појачао своје противљење тези да се рат може добити употребом само ваздухопловне силе, аутор се осврће на Сомалију, Чеченију и Вијетнам. Наиме, упркос изразитој супериорности у ваздушном простору, КоВ САД, 4. априла 1993, у Могадишу (Сомалија) изгубила је осамнаест ренцера, што је било разлог за извлачење САД из тог рата.

Руси су у Чеченији, као и Американци у Вијетнаму, искусили – каже аутор, да се са степеном приближавања непријатељу успех ватрене подршке смањује, без обзира на то одакле подршка долази. И поред изразите надмоћи у ватреној моћи на копну и из ваздушног простора, Руси су „остали поражени од олошких герилских снага у урбаном кошмару трећег света“. Ваздухопловна моћ, па чак и оружја прецизног дејства, у тој врсти сукоба нису много успешни и никада нису одлучујући, „јер је у питању читав низ околности: људска воља, терен, време, блискост (додира), недостатак поузданих обавештајних података, цена, прихватљивост ризика...“. Земљиште и време увек су ограничавајући чиниоци када је у питању употреба ваздухопловних средстава, наглашава аутор.

У потенцирању значаја људског чиниоца у рату герилског типа аутор се позива на искуства из Вијетнама, у којем су народ и војска Северног Вијетнама, као и Вијетконг (ослободилачка војска Јужног Вијетнама), претрпели огромна страдања од америчких бомбардерских удара а њихова воља за отпором, ипак, није била сломљена. Комунистичка влада и армија Северног Вијетнама, под руководством генерала

Ђапа, борили су се због национализма, а не хегемонизма; они су водили општи рат, без ограничења, а не рат с ограниченим циљевима. Они су тукли Јапанце и Французе, а потом и Американце. Људи су били навикнути на рат; њихов поглед је био далекосежан и они су били много више посвећени циљу него што су били народи њихових непријатеља. „На крају је победила воља, није оружје, није технологија, није обичан војник. Био је то (за САД) један ружан, крвави рат – врста рата какав је ова земља била навикла да води у прве три четвртине 20 века, врста рата за који, према многима – она више нема стомак“.

На крају коментара аутор препоручује „да рат, претежно санитарни, управо добијен на Косову и у Србији не треба да буде узет као претеча за будуће ратове. Никада више догађаји не треба да се рефлектују као, на пример, што су се догађаји у југоисточној Азији, почетком седамдесетих година, рефлектовали на оно што се догодило у југозападној Азији 1991. године, или оно што се догодило тамо на оно што се догодило у Африци 1992–1993. године, или на оно што би се могло десити на Корејском полуострву (Севернокорејци нису Срби)...“.

Да ли је Косово путоказ за будуће?

Норман Фридман, као и Брентли Смит, разматра спорну тезу о ослоњу на ваздухопловну силу у тражењу решења у рату. У вези с тим, наводи неке проблеме ратног ваздухопловства САД у време извођења операција „на Косову“ и изводи извесне закључке о (не)одрживости примењене стратегије и тактике. На основу тога повлачи извесне паралеле између агресије НАТО-а на СР Југославију и операције „Пустињска олуја“, изведене у зони Персијског залива 1991. године.

Аутор је у чланку, у основи, изједначио Косово са Кувајтом, па отуда и циљ агресије САД и НАТО-а на СР Југославију са циљем операције „Пустињска олуја“. Статус Косова, у односу на Србију и Југославију, према аутору, био је исти као и статус Кувајта у односу на Ирак пре ирачке окупације. Према једном и другом субјекту изведена је агресија и ту је неправду требало исправити, сматра Норман Фридман.

Говорећи о циљевима агресије (рат „на Косову“), аутор, поред осталог, каже: „Ратни циљ је, очигледно, био обустављање српске агресије на Косово, и тај циљ је постигнут: Срби су избачени из Косова, мада је тријумф дошао са закашњењем, јер политичари нису дозволили ангажовање довољно снага којима би Срби били поражени на почетку“. То је, према Фридману, био први циљ. „Други, много мање видљив циљ било је елиминисање Милошевића...“. Елиминисање Милошевића, према аутору, било је неминовност јер је он био стална опасност и претња стабилности у читавом региону, укључујући и заостравање проблема „етничког чишћења у централној Европи“, до којег је могло доћи и у Мађарској. Запад је, наглашава Фридман, морао да води рачуна о стабилности крхких режима у бившим комунистичким земљама централне Европе (у које убраја и Румунију и Бугарску!), како их не

би „поново гурнуо Русима у руке“, што би могло да има огромне и несагледиве последице. При томе се позива на чешког председника Хавела, који је рекао: „Ако Запад не стабилизује Исток, Исток ће да дестабилизује Запад“.

Норман Фридман констатује да је Милошевић и после бомбардовања остао на власти, али да ће га ембарго збацити с трона. Што се ембарга тиче, поред осталих ефеката, наглашава проблем обустављања пловидбе Дунавом, чиме се озбиљно угрожавају привреде Бугарске и Румуније, као и суседне Мађарске. То, према аутору, нису последице бомбардовања – њих и не помиње. Жали што наведене земље трпе због последица санкција, „али то је занемарљиво у односу на опасност која им је претила од потпадања под старе комунистичке политике“.

Косово се, према аутору, тицало Запада и због тога јер је постало „проба спремности Американаца и Европљана да учине нешто у заштити муслимана“. После неуспеха у Босни, „муслимански свет би лако могао да се запита зашто ми треба да будемо пријатељи са Западом кад он не жели да нас заштити?“ Цена коју је Запад платио за очување тог пријатељства била је, према аутору, оправдана и, осим тога, „ратом је вероватно спречен и много већи сукоб на југу Европе, у најмању руку грчко-турски сукоб“, наглашава аутор.

Борба за Косово, према Фридману, последица је српског национализма и део концепта о стварању „велике Србије“. Велико чуђење изазива његова констатација да у „Србији остаје још једна етничка енклава – Војводина, која је мађарска“.

Аутор у чланку размишља и о циљевима и карактеристикама рата, као и о (не)применљивости „косовског модела“ у евентуалним будућим ратовима у којима би учествовале и оружане снаге Сједињених Држава.

*

* *

Чланак Н. Фридмана о узроцима и циљевима рата „на Косову“ намеће питање да ли би сузбијање нереда у Филаделфији и околини била агресија САД на Пенсилванију. Или, чија је Аљаска (руска или америчка), Луизијана (америчка или француска), или Тексас и Нови Мексико (мексички или амерички), односно чија је савезна држава Хаваји (америчка, кинеска или јапанска) и неке друге савезне државе и територије које су САД купиле у бесцење, освојиле ратом или присвојиле на други начин.

Процене и анализе као што је Фридманова указују на велику опасност доношења одлука о употреби тако моћне војне машинерије на основу закључака који нису засновани на релевантним чињеницама и на познавању услова и околности у којима ће се те одлуке спроводити.